

Det eviga klostret

Detta år fyller det ungerska klostret Pannonhalma 1000 år, vilket bland annat firas med påvligt besök i juni. Nickolaus Rockberger berättar om klostrets brokiga historia.

Medan man i Ungern 1996 firar 1 000-årsminnet av den ungerska invandringen i Karpaterbäcken så firar ungersna äldsta kloster och skola sitt eget 1 000-års jubileum.

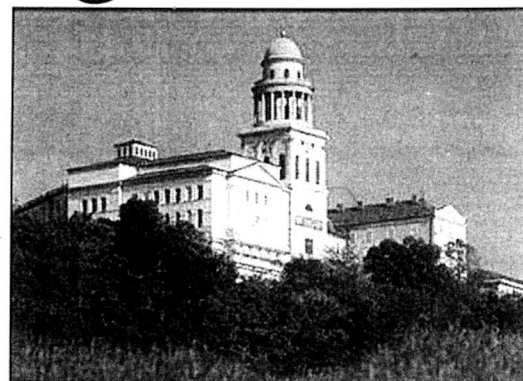
Enligt Anonymus krönika slog furst Arpad och hans följeslagare läger vid foten av det nära 300 meter höga berget av Pannonien (=Pannonhalma) när de erövrade Karpaterbäcken och när de steg upp på berget och såg Pannoniens skönhet fylldes deras hjärtan av fröjd och glädje och de drog vidare på sitt erövringståg. 100 år senare kom biskop Adalbert från Rom och sökte beskydd hos furst Géza som med glädje välkomnade munkarna som hjälp i sina strävanden att kristna ungrarna och göra bofasta lantbrukare av dem.

På berget

Han erbjöd munkarna att slå sig ner i Pannonhalma och under ledning av förste abboten Astrik Anastas började de bygga St Martins kloster (efter St Martin av Tours) uppe på berget. År 1001 fick klostret sitt charterbrev som tillförsäkrade det samma privilegier som benediktinerklostret i Monte Cassino. Kyrkan invigdes år 1002 i närvaro av kung Stefan den helige, som ofta gärna uppehöll sig i Pannonhalma, hade en egen ingång till kyrkan och en tronstol av trä som enligt legenden senare byggdes in i en röd marmortrön i kyrkan.

Kung Ladislaus I lät från 1077 det ungerska parlamentet sammanträda i Pannonhalma och uppräta en inventarieförteckning vid 100-årsjubileet 1096 som bland annat innehåller 74 värdefulla böcker, början på Pannonhalmas berömda bibliotek. Den ursprungliga träkyrkan brann ner någon gång på 1130-talet och 1137 invigdes en ny större stenkyrka. Efter nya brandskador i början av 1200-talet tog abbot Urias efter en resa till Rom med sig italienska byggmästare och fick även hjälp av cistercienska munkar från biskopen av Bamberg och satte igång med stora byggnadsarbeten på en tredje kyrka, som invändigt till stora delar består än idag.

Samtidigt byggdes klostret ut till en fästning, vilket visade sig vara välbetänkt. Vid mongolernas invasion 1241 var Pannonhalma en av de få stenfästningar som fanns i Ungern och kunde motstå mongolernas attacker. tes av reguljära soldater som försvarade Pannonhalma som en utpost till Gyor. Under dessa 150 år av gränsstrider bytte Pannonhalma försvarare och angripare flera gånger och under de turkiska perioderna förstördes mycket av kyrkoindredningen och biblioteket.

Befäst kloster. Vid mongolernas invasion 1241 var Pannonhalma en av de få stenfästningar som fanns i Ungern och kunde motstå mongolernas attacker.

tes av reguljära soldater som försvarade Pannonhalma som en utpost till Gyor. Under dessa 150 år av gränsstrider bytte Pannonhalma försvarare och angripare flera gånger och under de turkiska perioderna förstördes mycket av kyrkoindredningen och biblioteket.

Sprängde murarna

Inga av de tidigare munkarna var i livet när kung Ferdinand III 1638 beslöt att utnämna Mattias Palfy till ärkeabbot av Pannonhalma och få munklivet att återvända dit. Det var dock inte slut på Pannonhalmas prövningar. På sin väg mot Wien 1683 lät storvesiren Kara Mustafa minera och spränga alla de yttre murarna och fästningsverken runt klostret. Det var först efter det att turkarna slutligen drivas ut ur Ungern som rekonstruktionen av klostret kunde börja på riktigt.

Fram till Maria Theresias regering hade många byggnader återuppytgjorts eller nybyggts och man hade planer på en total ombyggnad av klostret. Då drabbade

en ny katastrof Pannonhalma liksom andra kloster i Österrike och Ungern i form av den kompromisslösa upplysningsregenten Josef II som 1787 upplöste alla munk- och nunneordnar i sitt valde och därigenom gjorde stor skada för utbildning och sjukvård i sina riken. Pannonhalmas skatter spreds för vinden på nytt och man hade till och med planer på att göra ett fängelse av det gamla klostret!

På det ungerska parlamentets uppmaning beslöt Frans II att återupprätta klostret på nytt efter 15 år, 1802, och gav det privilegier att bedriva gymnasieskola i internatform. Under ärkeabbotarna Novák och Kreuz genomfördes omfattande om- och nybyggnadsarbeten i Pannonhalma under början och mitten av 1800-talet.

Arkitekten Ferenc Engel uppgjorde planer för kyrkans fasad och det nybyggda vackra biblioteket i nyklassisk stil. Efter hans död fortsatte János Pákh hans arbete och gjorde ett utkast till en storslagen fasad mot väster bestående av två tunga 55 meter höga

nyklassiska torn. På grund av brist på medel kom endast ett av tornen att uppföras.

1868-1878 återställdes kyrkan och klostret till sin forna skönhet av Sopronarkitekten Ferenc Storno. Flera byggnader har byggts till senare, den största är den nuvarande skolbyggnaden från 1940. Under andra världskriget undgick Pannonhalma att dela sin förebilds — Monte Cassinos — tragiska öde.

På hösten fög schweiziska röda korset klostret under sitt beskydd och hundratals människor, bland dem många judar, fann där skydd under krigets sista månader. En av den som tog sin tillflykt till Pannonhalma var ärkehertiginnan Stephanie, änka efter kronprins Rudolf, som slutade sina dagar där i hög ålder på hösten 1945.

Kommunism

Efter det kommunistiska maktövertagandet förställdes alla skolor i Ungern men som en gest återfick de fyra största ordnarna två skolor var. Benediktinerna återfick sålunda skolorna i Pannonhalma och Gyor. Katolska kyrkan hade en svår tid under den kommunistiska diktaturen och spänningar mellan de samarbetsvilliga så kallade fredspräster och riktiga präster som var sin kyrka trogna.

Skola

Även under den röda tiden fungerade skolan i Pannonhalma som Ungerns förmästa och mest berömda skola. Efter befrielsen 1989 har klostret återfått en del av sina tidigare egendomar. Under sin nuvarande kraftfulla ärkeabbot Asztrik Várszegi förbereder man sig på att imponera under sätt för 1 000-års firandet under 1996 med bland annat besök av påven och eventuellt ett ekumeniskt toppmöte i juni.

NICKOLAUS ROCKBERGER

Lindströms kommentarer

© LINDSTRÖM/Panta Rei

Konstkupp i London

Den provokativa konstnären Damien Hirst har fått smaka på sin egen medicin, rapporterar Ulrika Åström.

Englands mest hyllade och hatade konstnär Damien Hirst har utsatts för ett konstatment. The Gallerette, ett litet galleri i London annonserade i ett pressreleas: "We found a painting by Damien Hirst in a skip." Det verkade otroligt. Men designern Simon Tyrell hade verkligen hittat en av Hirsts "spin paintings" i en container. Atminstone såg det ut så.

Galleriets ägare Adam Dant bestämde sig för att ställa ut målningen, och en till. Också en Hirst, en "spot painting", som Tyrell hittat på samma ställe. Men den duken visas inslagen i brunt papper och har inte setts av någon annan än sin upphittare. Ett konstverk av obestämt värde, förklarar Adam Dant, och säger

samtidigt att han eftersom han inte sett det, faktiskt inte kan bekräfta att det är en Hirst.

Damien Hirst, kanske mest känd för sina djur i formaldehyd, vann förra året Tate Gallerys stora Turner Prize. Och hur det kan komma sig, undrar Dant, att vi kan hitta en Hirst i en container men inte i Tate Gallerys samlingar. Bara sen helt nyligen ingår Hirst i Tates National Collection.

Adam Dant vill komma åt konstmarknadens fixering vid attribution, äkthet och ursprung. Utställningen var tänkt som en protest mot museernas sätt att egentligen inte köpa kontemporär konst. Inte ens Hirst var en självklar satsning för Tate.

Reaktionen från Hirst och hans art dealer, Jay Joplin, var dock inte positiv. De har tvingat Adam Dant att dra tillbaka sin pressrelease och gå ut med en ny som bekräftar att den första var en fel-attribution. Och så länge galleriets uppgivna "spot-painting" inte kan bevisas vara äkta får, säger Hirsts advokat, inte heller den förknippas med hans

namn. Det handlar förstas om pengar, en äkta Hirst går på 30 000 pund.

På The Guardians förstasida dyker så målningen och konstnären Andy Shaw upp. Den heter Out of Eden och är hans, säger han. Det upprörde honom också att den tillskrivits Hirst, för i motsats till honom strävar Shaw efter fulländning. Denna "spin painting" var inte fulländad och därför hade han helt enkelt kastat den.

Men fortfarande vet ingen om den inslagna tavlan på The Gallerette är en "spot painting" eller inte. Och galleriet har lyckats få en osannolik mediabevakning av sin första utställning.

Det är alltid lika roande att se hur radikala artister fort blir väldigt seriösa när de blivit etablerade. Damien Hirsts framgångar som konstomstörtare har fört honom in i det engelska konstlivets inre krets, in i Traditionen. Hirst har fått något att förlora och med ens radikalt ändrat sina positioner.

ULRIKA ÅSTRÖM